

RECENZE A ANOTACE

Jan Wintr: *Metody a zásady interpretace práva*

Praha: Auditorium, 2013

Lukáš Hlouch*

Knihou autora Jana Wintra je odbornou monografií zasvěcenou velmi diskutovanému tématu poslední doby, a to teorii právní interpretace, resp. právní metodologii. Není od věci hned na úvod poznamenat, že se jedná zároveň o habilitační práci jmenovaného autora, kterou se úspěšně stal docentem v oboru právní teorie a právní filosofie. Tento publikační počín představuje další velmi cenný vstup do teoretické i praktické diskuse o problematice metodologie výkladu práva, právní hermeneutice a teoriích právní argumentace.

Autor pro svou knihu zvolil strukturu sedmi částí, která sleduje tradiční instrumentarium metod výkladu, jak se v jurisprudenci předává mezi autory od zakladatele moderní právní metodologie F. C. von Savignyho. Analyzuje nejprve problematiku různých pojetí metodologického instrumentária výkladu (část první), pokračuje dále historickým exkursem do vývoje zkoumání metod (kánonů či prvků) právní interpretace, a to pod příznačným mottem sv. Pavla „*Litera zabíjí, ale*

Duch oživuje“.¹ Autor zde připomíná jak významné sentence římských právníků zachycené v Justiniánových Digestech, tak i pozdější práce renesančních evropských právníků, kteří se věnovali problematice interpretace. Již zde autor odhaluje leitmotiv celého díla, kterým je analýza metod právní interpretace jako určitého katalogu topoi, anebo spíše katalogu principů, které se s určitou mírou intenzity projevují v právnickém myšlení při interpretaci. Přitom se autor snaží najít optimální pozici mezi normativní a deskriptivní metodologií, a tedy i mezi čistě metodologickou a „novou“ právní hermeneutikou.

Dále přes období osvícenského racionalismu stručně charakterizuje základní tematizaci napětí mezi výkladem jazykovým a hledáním účelu (smyslu) zákona pod rouškou tzv. logického výkladu (z něhož se ve druhé polovině 19. století vyvinula konstrukce teleologického výkladu). Autor nezapomíná ani na problém historického a systematického výkladu a objasňuje historické souvislosti, za kterých se tyto prvky výkladu ustálily

* JUDr. Lukáš Hlouch, Ph.D., Katedra právní teorie Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno.

¹ Druhý list sv. apoštola Pavla Korint'anům.

v myšlení právníků. Zásadní přelom právního myšlení související se zájmovou jurisprudencí a psychologickými směry v právním myšlení přivádí autora k více normativnímu pojetí metodologie. Jeho neskrývanou ambicí v této knize nebylo jen popsat instrumentarium právní metodologie, ale předestřít určité návody, jak tyto interpretační zásady používat v praxi.

Hlavní část knihy tvoří části 3. až 6., v nichž se autor postupně věnuje nejprve jazykovému výkladu (část třetí), dále systematickému (část čtvrtá), historickému (část pátá) a teleologickému výkladu (část šestá). Zcela přirozeně pomíjí často uváděný výklad logický, jehož povaha je z pohledu moderní metodologie nahlížena jako dílem systematická a dílem teleologická.² V kapitole věnované jazykovému výkladu lze doporučit pozornosti čtenáře autorovu skepsi k užívání různých jazykových slovníků při prostém jazykovém výkladu právního textu, což je zejména ve výkladové praxi rozšířený postup pro řešení lexikálních, ale i gramatických problémů. Stranou neponechává ani oblast právních definic, které jsou z hlediska teorie výkladu i výkladové praxe zásadním výkladovým vodítkem (vlastně určitou formou autentického výkladu) poskytovaného normotvůrcem jako klíč k porozumění normativnímu právnímu textu. Za dominantní skupinu zásad výkladu práva považuje autor po právu systematický výklad, k němuž řadí jak klasické argumenty vnější a vnitřní systematiky práva,³ tak i specifickou skupinu příkazů konformity výkladového závěru s určitým právním standardem (ústavním pořádkem, právem EU) a demonstruje jejich užití na celé řadě nálezů Ústavního soudu ČR. K systematickému výkladu řadí autor i tradiční pravidla pro řešení kolize norem (tzv. pravidla přednosti či méně správně derogace mlčky). U pravidla *lex specialis derogat legi generali* autor velmi výstižně pojmenovává praktický problém s aplikací tohoto nepsaného pravidla přednosti, a to je zodpovězení primární otázky, které z konkurujících pravidel je obecné a které je zvláštní. Konečně lze autora pochválit za kritickou úvahu vzhledem k často užívanému systematickému argumentu, tzv. *presumpci racionálního zákonodárce*⁴ a s ním souvisejícího principu vyloučení redundance normativního právního textu. Oba tyto výkladové argumenty čerpají svou sílu z předpokládané racionality vtělené do normativního právního textu, ovšem v konfrontaci s významem a účelem konkrétního normativní

okolí interpretovaného normativního právního textu se mohou ukázat jako relativně slabé.

V kapitole páté autor podrobuje hluboké analýze problém historického prvku výkladu a jeho různých metodologických forem. Podobně jako F. Melzer⁵ odlišuje jednoduchý historický výklad (cílem je najít význam právního textu) a „nepravý“ historický výklad, který je již vyjádřením subjektivního teleologického přístupu (cílem je najít účel zákona – rekonstrukcí *occasio legis* dospět k *ratio legis*, tradičně vzato spíše *voluntas legis*). Autor propojuje problematiku teleologie s různými výkladovými přístupy konkrétních aplikačních institucí, zejména Nejvyššího soudu USA (*implied powers*) a Soudního dvora EU (*effet utile*). Jako krajní poloha teleologického přístupu je prezentováno *argumentum ad absurdum* (neboli krajní případ teleologické redukce, která vede k eliminaci zjevně absurdního a krajně neúčelného závěru, který je možnou alternativou výkladu právního textu). Kniha umně propojuje zvolený teoretický přístup s teorií mezer (E. Zitelman, C. W. Canaris, K. Larenz), kterou v současném českém právním myšlení prezentuje kromě P. Holländera především F. Melzer, Z. Kühn nebo svým způsobem i J. Tryzna. Autor si logicky všímá nalézání a vyplňování tzv. teleologických nepravých mezer a uvádí příklady z judikatury Ústavního soudu ČR. Za nesporně aktuální lze považovat analýzu ustanovení § 2 a § 10 nového občanského zákoníku, které budou nepochybně předmětem dalších teoretických diskusí.

Završením celého díla (v jistém slova smyslu onou korunou či „třešničkou na dortu“), a podle mého soudu nejcennějším momentem celé knihy, je syntéza celého představeného instrumentária zásad právní interpretace v podobě sedmé části knihy věnované pravidlům přednosti. Otázky kritérií, podle nichž má interpret volit a vybírat zásady výkladu, které ho povedou ke „správnému“ a plausibilnímu řešení, je vrcholem všech metodologických teorií minulosti i současnosti. Zároveň se v tomto ohledu projevuje největší slabina metodologické právní hermeneutiky, neboť tato není schopna předestřít jednoznačnou, srozumitelnou a objektivizovatelnou pravidla přednosti použitelná pro jakýkoliv právní případ.⁶ Je ke cti autora, že tento deficit právní metodologie neskrývá – na rozdíl od některých jiných současných autorů – za víru v kognitivistické řešení metodologických problémů či důvěru v určitý „logický“ systém pravidel výkladu. Místo toho se autor konstruktivně snaží zejména za pomoci současné judikatury nejvyšších soudů ukázat skutečné přístupy při řešení kolize jednotlivých výkladových argumentů, které autor synteticky shrnuje závěrem, že české (ovšem spíše nejvyšší) soudy preferují „jasný úmysl zákonodárce“ před výkladem jazykovým. V této pasáži by celé úvaze

² Stejně se dívá na problém logického výkladu i F. Melzer. Srv. Melzer, F. *Metodologie nalézání práva*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 128–129.

³ Viz k tomu ze současné německé teorie kupř. Wank, R. *Die Auslegung von Gesetzen*. 4. Auflage. Köln – München: Carl Heymanns Verlag, s. 55 a násl.

⁴ Tato argumentační figura se stala poměrně oblíbenou i v judikatuře Nejvyššího soudu ČR. Srv. např. rozsudek sp. zn. 32 Cdo 922/2007, její uplatnění lze vysledovat i v judikatuře Nejvyššího správního soudu (viz k tomu např. rozsudek 23. 2. 2011, sp. zn. 1 Afs 91/2010).

⁵ Melzer, F. cit. dílo, s. 121–125.

⁶ Proto také kontinentální teorie hovoří v této souvislosti o krizi současné právní metodologie.

možná více slušela hlubší analýza, neboť autor si prostřednictvím výňatků z judikatury vytváří dostatečné předpolí pro takový postup, avšak nakonec volí pouze stručné shrnutí získaných poznatků. Autor následně stručně charakterizuje hlavní metodologické proudy (textualismus, funkcionalismus, metodologický pluralismus), přičemž je zřejmá inspirace názory a dílem současného právního filosofa T. Sobka.⁷ Z těchto premis autor konstruuje jakési symbolické desatero pravidel přednosti, čímž se symbolicky zařazuje po bok právních filosofů, jakými byli kupř. K. Larenz, J. Wróblewski, M. Zieliński, či F. Bydliński. Vrcholem celého teoretického úsilí autora je formalizace dovozených metodologických závěrů o přednosti jednotlivých pravidel do přehledné tabulky. V závěru ovšem autor použitelnost těchto závěrů relativizuje a výslovně konstatuje, že ani tato pravidla neřeší všechny výkladové problémy, neboť „...nejde o jednoduché algoritmy, které lze mechanicky aplikovat“.⁸

Publikaci Jana Wintra považují v mnoha ohledech za doposud chybějící střípek do mozaiky současného

⁷ Sobek, T. Právní myšlení: kritika moralismu. Praha: Ústav státu a práva AV ČR ve spolupráci s Vydavatelstvím a nakladatelstvím Aleš Čeněk, s.r.o., 2011.

⁸ Wintr, J. Metody a zásady interpretace práva. Praha: Auditorium, 2013, s. 217.

českého právně hermeneutického a metodologického myšlení. Jakkoliv v určitých momentech vyznívá tematizace prvků (kánonů či aspektů) výkladu do systému jakýchsi zásad poměrně zjednodušujícím způsobem, souhlasím s tím, že je to jedna z možných cest, jak postupně překonat hrozící metodologickou krizi právní vědy. Jestliže polský právní filosof Jerzy Stelmach jako příznivec „nové“ právní hermeneutiky prorocky volá, že „...tyto metody se zrodily v knihách a na konferencích, a tam je jim také souzeno zemřít“⁹, pak je právě taková teorie zdařilým krokem správným směrem od této hrozící pasti právní vědy. Kniha je prodchnuta hlubokým porozuměním autora pro právně-filosofický i praktický rozměr problému a autor zdařile a konzistentně drží svou ideu, kterou si předsevzal: analyzovat problém právní interpretace systematickým pohledem a hledat definovatelné výkladové přístupy, které mají podobu výkladových zásad či vodítek s různou mírou „závaznosti“ či spíše relevance pro řešení právního případu. Proto je tato kniha cenným přínosem jak pro právní teorii, tak i pro praxi, a to zejména v prostředí justice a advokacie.

⁹ Stelmach, J. Die Unbegrenzte Interpretation. S. 9 In Stelmach, J. Schmidt, R. (eds.) Krakauer-Augsburger Rechtsstudien. Die Grenzen der Rechtsdogmatischen Interpretation. Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2011.